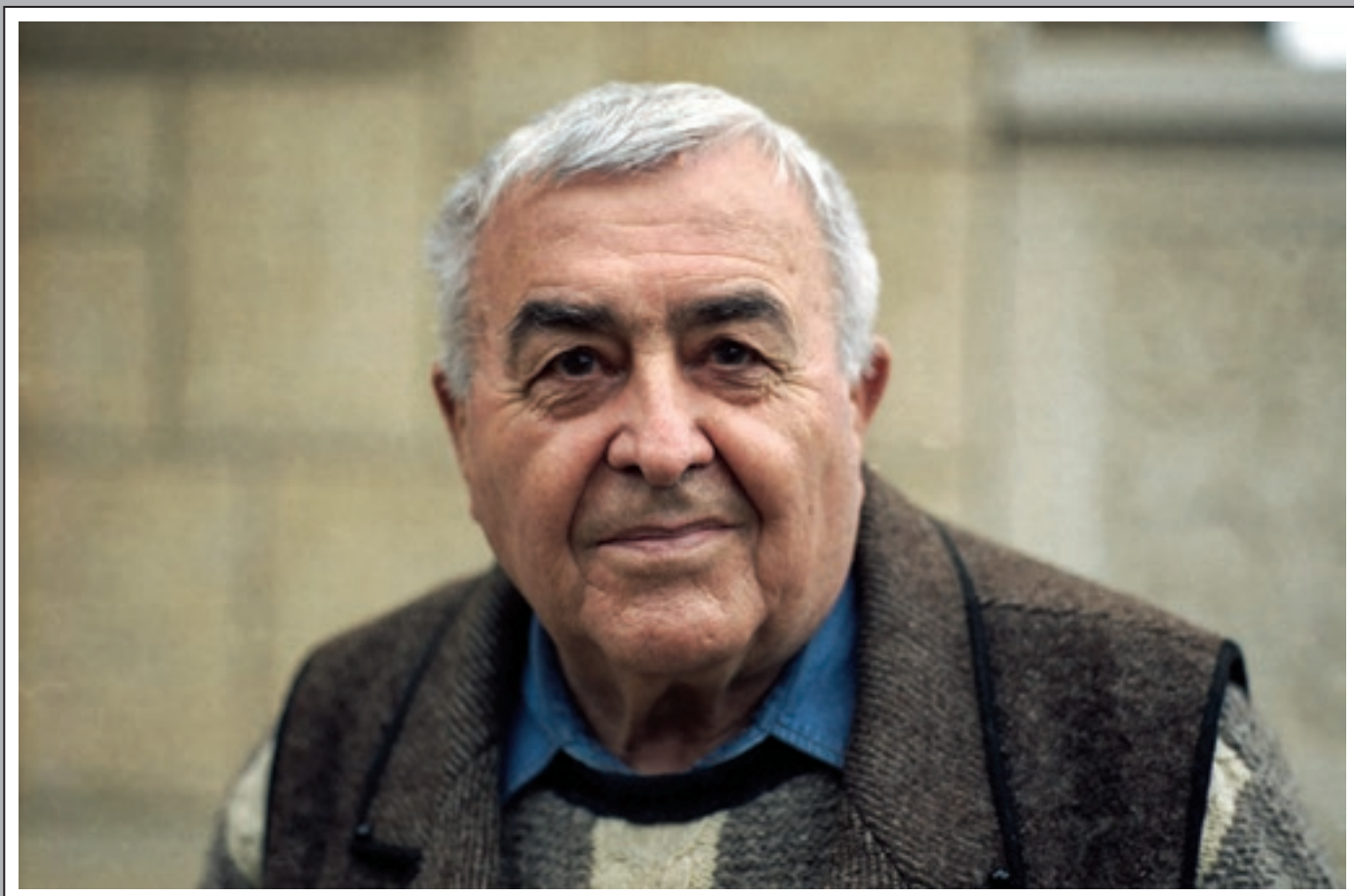

FOLKMAGAZIN

TÜKÖRCSEREPEK

... amelyeket a 90 esztendőös

Kallós Zoltán

tiszteletére

Dénes Zoltán

rakott össze

Tímár János „Kicsike” és Csorba Anna, Gyimes, Hidegség, 1982.

Berán István keresett meg azzal az ötletével, hogy adjak régi fényképeket a *folkMAGazin* 2016-os különszámába. Köszöntsük ezzel Kallós Zoltánt, 90. születésnapja alkalmából. Igent mondtam, de amikor elővettem régi negatívjaimat, egy kicsit kétségbeestem. A megállapodás arról szólt, hogy harminchat oldalt kellene megtöltenem. Szigorú előválogatás után még mindig négy számjegyű volt a szóba jöhető fotók száma. Újabb válogatás és már „csak” kétszáz kép maradt. Az utolsó szűrőn – ott már nem segített sem a ráció, sem az érzélem – a pillanatnyi hangulat döntött.

Ezek a képfelvételek negyven éve gyűlnek egy ládában. Egy részét odaadtam, vagy inkább „visszaadtam” azoknak, akik a képeken szerepelnek. Sokat viszontláttam különböző köny-

Ádám István „Icsán”, Szék, 1976.

vekben, kiadványokban, kiállításokon, persze legtöbbször a forrás megjelölése nélkül. Ahogyan már utaltam rá, idén pontosan negyven éve annak, hogy először léptem Erdély földjére. Húsvét hétfőjén érkeztem Székre, ahol a csipkeszegi legényekkel mentem öntözni. Itt hallottam először széki muzsikát élőben, nem is akárkitől, hanem Ádám István „Icsántól” és bandájától.

Tordas, 2016. március 15.

Dénes Zoltán

Csíkkarcfalva, 1984.

Csíkkarcfalván, pontosan úgy, mint minden erdélyi faluban, vasárnap délután az emberek kiültek a ház elé szemlélődni, beszélgetni...

Csíkkarcfalva, 1984.

...vagy újságot olvasni. Bár akkor még olvasás nélkül is pontosan lehetett tudni, hogy mit ír az újság. A fontos híreket leginkább az utolsó oldalon lehetett megtalálni.

Kallós Zoltán, 1985.

Kallós Zoltán életpályája hihetetlen eltökéltségről, kitartásról és a hagyomány erejében való rendíthetetlen hitről tanúskodik. Idős korára megérhette, hogy az utána következő generációk visszaigazolták törekvései helyességét. Alapítványa nemzetközi hírnévre tett szert. Az erdélyi Válaszúton felépített „táncház-birodalmában” nyaranta százával fogadja a tanulni vágyó fiatalokat, emellett otthont, tanulási lehetőséget ad a szóránymagyarság iskolás gyermekeinek is. Nemrég felavatott múzeumában mindenki számára látható az a hatalmas tárgyi néprajzi anyag, amelyet a népzenei gyűjtései mellett felhalmozott.

Kallós Zoltán, Papp Erzsébet, Sós Erzsébet, Székesfehérvár, 1990.

Magyarországon először népballadák gyűjtőjeként ismerhettük meg a hetvenes évek elején. Első erdélyi útjaink kalauza, a mezőszéki hangszeres és vokális zene fáradhatatlan propagandistája volt. Úttalan utakon, hegyeken át vonszolt bennünket egy-egy folklór eseményhez, amelyek akkor még a természetes élet részei voltak. Soha el nem feledhető élményekhez jutottunk általa. Alig hittük el, hogy ez a világ még létezik, s hogy ennek mi a részesei lehetünk. Mind csak azt hallotta az ember, hogy Bartók és Kodály mindent összegyűjtöttek, nincs már mit keresni falun.

Sebő Ferenc

Pataki Józsefné Asztalos Erzsébet, Magyarózd, 1985.

Magyarózd, 1985.

Egy magyarózdi lakodalmi készülődés képei. A lakodalom nem az esküvői szertartással kezdődik, hanem ezt bizony már napokkal, hetekkel megelőzi a készülődés. Ilyenkor mindenki segít, hiszen a nemritkán több száz vendég számára nem kis feladat az asztalra kerülő ételek elkészítése.

Magyarózd, 1985.

*Mikor én még legén vótam,
A kapuba kiállattam, csuhaj, nye.
Egyet-kettőt kurjantattam,
Mindjárt tudták, hogy én vótam, csuhaj, nye.*

*De már, hogy megházasodtam,
A kapuba kiállhatok,
Tízet-huszat kurjanthatok,
Mégsem tudják, hogy én vótam, csuhaj, nye.*

(Magyarózd)

Vácrátót, 1986.

A '80-as évek második felében jelent meg Kallós Zoltán lemeze *Vágják az erdei utat* címmel. Különlegessége, hogy nem a gyűjtéseiből, eredeti felvételeiből válogatott össze egy lemezre valót, hanem ő maga énekelte el kedvenc dalait, magyarországi táncmuzsikusok közreműködésével. A Magyar Televízió a lemez anyagát alapul véve filmet készített hasonló címmel. Ledniczky Márton volt a rendezője és Halmos Béla a zenei anyag szerkesztője. Sok kiváló táncos és zenész mellett, magam is statiszta voltam a filmben. A vácrátóti Arbo-rétumban készült ez a kép a forgatások szünetében.

Maneszes Márton, 1990.

A táncház az erdélyi falvakban a fiatalok szórakozóhelye volt, ahol élő zenére mulattak, énekeltek, táncoltak hétvégeken, ünnepnapokon.

Negyven évvel ezelőtt budapesti fiatalok felfedezték ezt a muzsikát és ezt a táncos szórakozási formát. Így jöttek létre a városi táncházak. A népzene és néptánc ilyen „használata” hamarosan népszerűvé, sőt mozgalommá vált.

Érvényes válasz korunk egy alapkérdésére: a táncházban összeér hagyomány és korszerűség. A táncházmozgalom szerves része volt a gyűjtés, amikor a városi fiatalok felkeresték a távoli falvakban, többnyire határainkon kívül élő zenészeket, táncosokat, énekeseket. Gyűjtőmunkájuk

Fodor Sándor „Neti”, 1991.

úgy teljesedhetett csak ki, hogy ezeknek az utaknak a során közelebbről megismerték a falusi embereket és azok életformáját is.

Dénes Zoltán ennek a nagy jelentőségű folyamatnak volt egyik szereplője, előbb zenészként, majd fotósként és operatőrként. A mozgalom olyan meghatározó személyiségeinek volt állandó munkatársa, mint Kallós Zoltán, Sebő Ferenc és Halmos Béla. Fotói közel hozzák a falusi embereket és azt a kultúrát, amire rácsodálkoztunk negyven évvel ezelőtt, így élő kapcsolatot jelentenek eltűnő múltunkkal.

Szomjas György

Csíksomlyó, 1986.

Domokos Pál Péter írja: „A hatvanhárom megyés Magyarország legkeletibb megyéje Csíkvármegye, melynek szinte geometriai középpontjában fekszik Somlyó, Csíksomlyó, népiesen Somojó, hivatalosan Várdotfalva, oláhul Sumuleu. A Nagy- és Kissomlyó bérctornya alatt a Somlyópatakocska két falut hasít hosszában ketté. [...] Csíksomlyó ferences kolostora, az ún. »zárdatemplom«, mely híres Mária kegyszobra révén a Székelyföld és Moldva katolikus magyar népének több százados búcsújáró helyévé vált. [...] A Kárpátok mindkét lejtőjéről 1567 óta minden év pünkösdjén Csíksomlyóra özönlő zarándok nép célja a kegytemplom Mária szobrának, és a Kissomlyó hegy csúcsán álló Salvator kápolnának felkeresése.”

Csíksomlyó, 1986.

Az újabb kutatások azóta jóval régebbre teszik a csíksomlyói búcsú eredetét. A katolikus szertartások mellett, fontos szerepet kap a vasárnap hajnali várakozás. Az át-
virrasztott éjszaka után még sötétben indulnak el a kegytemplomból, hogy a meredek „Jé-
zus-hágón” felkapaszkodva, a Kissomlyó tetején álló Salvator kápolna mellett várják a nap
feljövetelét, amiben a Szentlélek jelenik meg az arra érdeemeseknek.
Amikor először jártam ott, a Kis- és Nagysomlyó közötti nyeret még nem töltötték meg a
turisták.

Valahol Gyimesben, 1990.

A gyimesiek – ha tehetik és egészségük engedi – még ma sem járművekkel teszik meg a nagy utat Csíksomlyóig és vissza, hanem lábon, a főútról letérve, keresztül a hegyen.

Valahol Gyimesben, 1990.

Ezek a képek vasárnap délután készültek. Már hazafelé tartanak, de a fáradtságnak nyoma sem látszik rajtuk. A pihenő sem elfecsérelt idő, imádsággal és énekekkel feledtetik a test fáradtságát.

Visa, 1986.

*Halál, halál, kutya halál,
Jaj, de rossz helyré rontottál!*

*Egyik után lesétáltál,
A másikan felsétáltál.*

*Sehova be nem rontottál,
Mariska szívére szálltál.*

*Mondd meg, Maris, hol keressünk?
Hogy még veled beszélhessünk.*

*Hol keressünk, hogy megkapjunk,
Hogy még veled találkozzunk?*

(visai halottkísérő)

Visa, 1986.

Mindig szomorú egy temetés, de különösen szívszorító, amikor fiatalot temetnek.

Kallós Zoltán és Demeter Antiné Jánó Anna, Lészped, 2002.

„Hét éjszaka már csak a káprázatoknak élek. Kápolnavirágok, mennybe vitt lányok, befalazott nők meg bagolyasszonykák szorítanak. Most Fekete Ren Katák, Fehér Lászlók, Márton Szép Ilnának sorsa az enyém. Hét éjszaka már itt ülök álmatlan a dunai ködben. Lehóhérolt kezek úsznak rám, kósai rózsáktól fájdul a fejem. S kölykeim szép kis hurkáit dögmadarak húzzák ágról ágra. Mert hét éjszaka már olvasom a Balladák Könyvét.

Mert ma is élő balladákat olvasok a nagyon megapadt Dunánál. Olvashatok, mert férfi akadt Erdélyben, hűségesen elszánt, aki eleven énekeket gyűjtve, aranyvesszőt ad: Verjétek meg a tetetőt! Támasszátok föl anyátok, árvák! Csapjátok meg azokat is, akik meghúzták a halálhangot a balladára.

Ez a férfi egymaga többet lejegyzett balladát, mint az előtte járók együttesen. Többet, mint a szorgalmas elődök másfél századon át. És az övéi éppoly gyönyörűek szövegükben s dallamukban. Fölmutatja a pentatónia előtti réteget is: a tetraton hangsorokat.

Antal Erzsébet és Kallós Zoltán, Gyimesközéplak, 2002.

Innen, a csodálatosság tövéből, az örök alapról megítélhetjük magunkat. Átkot is mondhatnánk azokra, akik elkenik az emberi drámát, akár szavakkal bánnak, akár szavakkal etetnek. De most a csodálatosság tövéből dicséret szóljon az emberről, aki aranyvesszőt ad, s igazi kincseket. Pedig lakása sincs, semmije nincs. Ezért minden az övé. Ilyen ember a legjobb örökös, virrasztónak a leghűbb. Éjszakára felszáll a vonatra. Vonat a szállása. Utazik a kiszemelt énekesekhez Kallós Zoltán. S mire a sebek is megvirradnak, megjelenik. Énekre nyitja a lepecsételt szájakat is. Viszi a megörökítő magnószalagot Gergely Magdóhoz, Kánya Kati özvegyhez, Deák Ilonához, Szép Székely Marihoz. És megáldja őt a legszebb zengéssel, ódon aromával: Szályka Rózsa. És hitet adnak neki és nekünk a még báránkahangú ártatlanságok: Eke Annuska, Kristály Anna. Hét éjszaka már csak a káprázatoknak élek.”

Nagy László: Adok nektek aranyvesszőt, 1979.

Farkas Katalin, Klézse, 1990.

Én már jártam a Kárpátokon túl a '80-as évek elején. Akkor nem volt nálam fényképezőgép. A hatalom nem akarta, hogy dokumentum készüljön a moldvai magyarokról, de nemkívánatosak voltunk mi magunk is.

Egészen a változásig nem tudtam odamenni. Amikor már akadályok nélkül utazhattunk, az

Farkas Demeter, Klézse, 1990.

első adódó alkalommal – és ez a klézsei búcsú volt – felkerekedtem, hogy meglátogassam Farkas Jancsi és Miska barátaimat, illetve szüleiket.

A falu papja nem engedett be, hogy megnézzem néhai Petrás Ince János parókiáját, vagy annak helyét, de a faluból már nem dobatott ki.

Klészse, 1990.

Közvetlenül az ezredforduló után, többször elkísérhettem Zoli bácsit, többek között Moldvába is. Mozgóképfelvételeket készítettünk azokról, akiket korábban csak hangszalagon örökíthetett meg. Kevesen maradtak a régi énekesek közül, a fiatalabbak pedig balladát már nemigen énekelnek. Szinte szemünk láttára fogyott el népköltészetünk eme műfaja.

Klészse, 1990.

Ma már nehéz lenne ezt a képet elkészíteni, a fiatalok, akik még akkor sokan voltak otthon, mostanra már Spanyolországban és Olaszországban próbálják megtalálni a boldogulásukat. Legfeljebb a szabadságukat töltik szülőföldjükön, az ő gyermekeiket pedig már semmi nem köti majd ide.

Klészse, 1990.

Lakatos Demeter: Szerettem volna...

*Szerettem volna, többet mondjak
Zoltán rólad Szabúfalván.
Nagyon fösvény volt, mint látta,
Én vettem észre igazán.*

*Igaz, hogy csak jókat mondott,
Minden szóját mintha nyeltem,
Igazán mesélni rólad
Nem tudtam, mert többet vártam.*

*Szerettem volna még kérni,
Lehet, nem lett volna kedve
Sokmindenről, de mellettünk
Állott mindig vagy két ... medve.*

Klészse, 1990.

*Elmesélted életedet
Nagyon-nagyon röviden,
És én megértettem mindent,
Hogy előadta fösvényen.*

*Nem akartam meggyóntassam,
Mégis többet akartam,
Magyarul nekem mondjon
Nagyon kérem, szégyeltem.*

*Nem baj, megmondasz te mindent,
Hogy éltél te húsz évig.
Mire számítsz te előre,
Milyen terved van végig.*

A verset Lakatos Demeter, szabófalvi születésű költő Kallós Zoltánhoz írta, akivel egyik moldvai útja során találkozott.

Körösfeketető, 1992.

„A vásárok minden fajtája a helybenlakók és a környékeliek legnagyobb társas összejöveteli alkalma volt korra, nemre vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül. Rokonok, barátok, ismerősök keresték fel, látogatták meg egymást: adtak-vettek vagy éppen csak szórakoztak együtt... Az országos vásárok jelentősége felülmúlta a helyi ünnepeket, mert nem csak a helybenlakók és a környékeliek, hanem a távoli idegenek is felkeresték.” – írja Katona Imre, a Magyar vásárok folklórja című tanulmányában.

Körösfeketető, 1984.

Körösfeketető, 1984.

A feketetői vásárról sokan azt gondolják, hogy a kalotaszegi magyarság árucseréjének volt a színtere, pedig inkább a közeli hegyekből jártak ide, elsősorban románok. Az itt felbukkadó zenészek is legtöbbször a román zenei anyagot játszották.

Magáról a vásárról már nagyon sok képes beszámolót láttunk. Én ide most csak a forgatagban megforduló zenészekről készült képek közül válogattam.

A legérdekesebb talán a tölcséres hegedű, amit jóformán már csak itt láthatunk.

Körösfeketető, 1984.

Körösfeketető, 1992.

„Addig leszünk magyarok, míg magyarul énekelünk és magyarul táncolunk, mert ez a kultúra tartott meg minket ezer évig Európában. S ha ilyen szellemi javakkal táplálkozunk, kibírunk még ezer évet Európában, ha nem, úgy vége mindennek.”

Kallós Zoltán

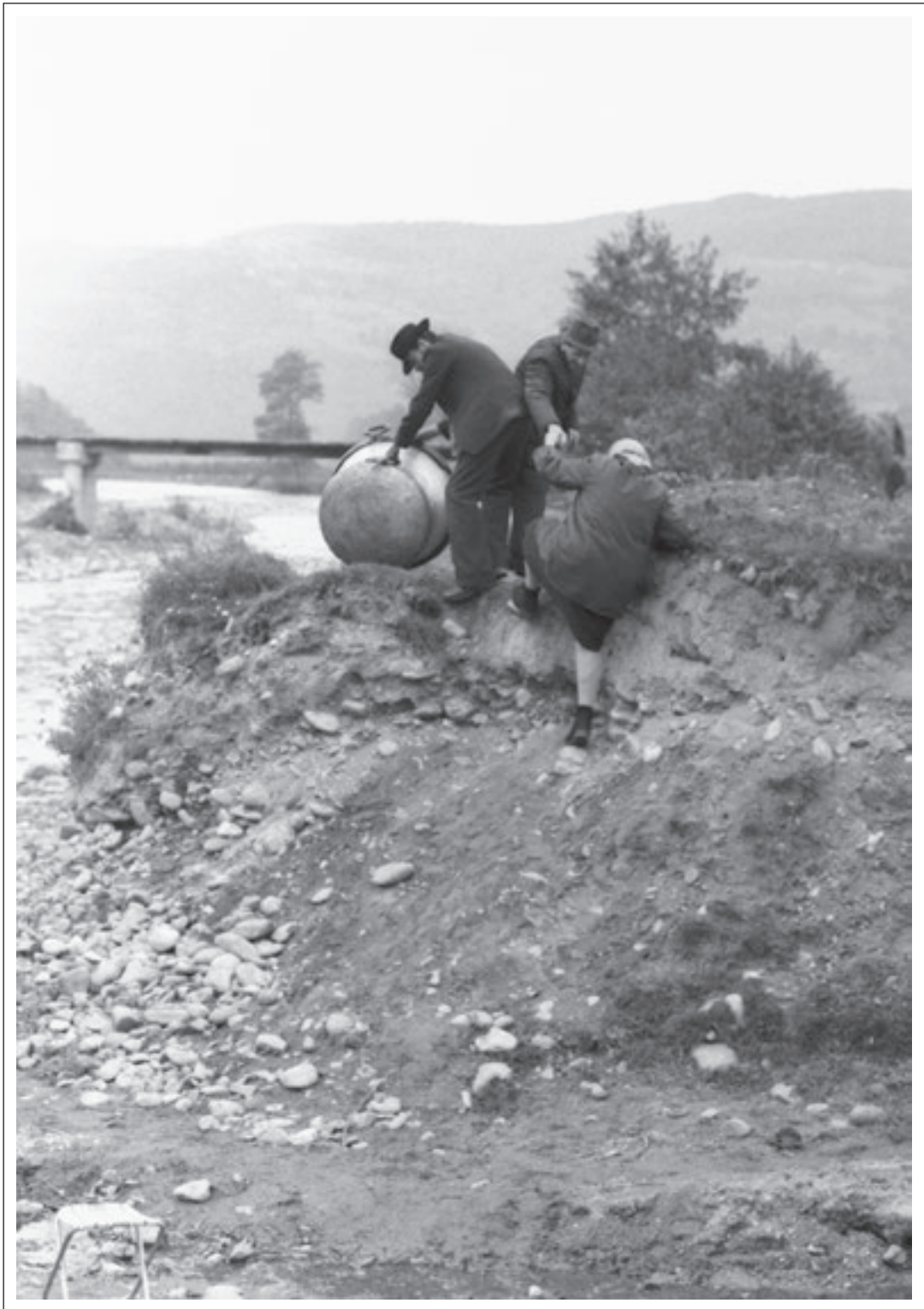

Körösfekeető, 1984.

*Erdélyország sok szép vize,
De sokat ittam belőle,
Ittam, s innom kell belőle,
Mert kénytelen vagyok véle.
Olyan savanyú a vize,
De megszűkültem én tőle*

(csángómagyar népdal)

Körösfeketető, 1984.

Az emlékezés olyan, mint amikor belenézünk a tükörbe, végülis magunkat látjuk benne. Egy kép, egy hang, egy illat történeteket hív elő az emlékezetünk mélyéről, de nem az egészet, hanem csak részleteket, szilánkokat, mintha *tükörcserepeket* tennénk magunk elé.

Fodor Rózsi, Fodor Ferenc „Répa”, Sebő Ferenc, Kallós Zoltán, Dénes Zoltán, Visa, 2005.

Sokan jártak Erdélybe Magyarországról, sokan gyűjtöttek, fényképeztek is, de olyan hűségesen és mindenre kiterjedő figyelemmel kevesen, mint Dénes Zoltán. Az, hogy a táncház-ügy elkötelezettje, a legkevesebb. Zenészként kezdte az ismerkedést ezzel a kultúrával, a székesfehérvári Tilinkó együttes alapító tagjaként 1975-ben. A táncegyüttes, majd a táncmuzsika munkában is nagy segítséget nyújtott Pesovár Ferenc néprajzkutató szakmai útmutatása. Az ő révén került kapcsolatba az erdélyi Kallós Zoltánnal, akinek gyűjtő és revival-t támogató tevékenységét kamerájával évtizedeken át követte s igyekezett ebből a különlegesen nagy jelentőségű munkából minél többet megörökíteni az utókor számára. Az itt közreadott képanyag csupán egy töredéke a teljes gyűjteménynek. Csak remélni lehet, hogy ezek teljességét is megismerhetjük majd egy önálló kiadvány formájában.

Sebő Ferenc

folkMAGazin • 2016 – XXIII. évf. – Tizenkettedik különszám • Kiadja a Táncház Alapítvány • Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János • Felelős szerkesztő: Grozdits Károly • Tervező-szerkesztő: Berán István • Munkatársak: Bede Judit, Gósi Anett
Cím: Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6. • Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153 • Tel./fax: (36.1) 214-3521 • Honlap: www.folkmagazin.hu
Ára: 1.200,- Ft • Előfizetőknek: 600,- Ft • Megrendelhető a szerkesztőség címén vagy a honlapon keresztül • Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632
ISSN - 1218 - 912X • Bankszámlaszám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók, 1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary Táncház Alapítvány B.I.C. OTPVHUB HU55 11701004-20171625-00000000
A folkMAGazin kiadását a Nemzeti Kulturális Alap Folyóirat-kiadás Kollégiuma támogatja
Jelen kiadványunk szakmai partnere a Hagyományok Háza

Magyarózd, 1990.

FOLK MAGAZIN

Ára: 1200 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap